FORVALTNINGSPLAN FOR

KJEUNGSKJÆRET FYRSTASJON

ØRLAND KOMMUNE • SØR-TRØNDELAG FYLKE

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner....3
Innledning 3
Fredningsprosessen....3
Fredning av bygningene....3
Fredning av området som helhet....3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet....3
Kravet om forvaltningsplan....3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser....4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen....5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene....5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider....6
Krav til håndverkere 6
Vedlikeholdshåndbok....6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold....6
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper 6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer 7
Tilbakeføring 7

SPESIELL DEL

Kjeungskjæret fyrstasjon....8
Situasjonskart og kart over farvannet ved Kjeungskjæret fyrstasjon....9
Kart over det fredete området....10
Faktaopplysninger om Kjeungskjæret fyrstasjon....11

Bygningspresentasjoner
1. Fyret 14
2. Naustet....22
Kai 26

Det fredete området 28

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner....30
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Kjeungskjæret fyrstasjon....31
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Kjeungskjæret fyrstasjon....41
Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Kjeungskjæret fyrstasjon
1. Fyret 42
2. Naustet....47

Alle foto tatt av Kystverket. Foto forside: 24.10.2013.
Alle foto i den spesielle delen av forvaltningsplanen er tatt 11. 04. 2013, bortsett fra foto side 26 (11.07.2013), og side 27 (24.10.2013).

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjær fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

KJEUNGSKJÆRET
FYRSTASJON
SPESIELL DEL

Foto: Kystverket 11.04.2013, før betongbroen til landingen var gjenoppbygget etter storm.

Kart

Situasjonskart
hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson

Kart over fredningsområdet ved Kjeungskjæret fyrstasjon:

KJEUNGSKJÆR FYRSTASJON - GNR. 73 BNR. 8
(STATEN V/KYSTDIREKTORATET) - ØRLAND KOMMUNE

FREDNINGSOMRÅDET UTGJØR HELE HOLMEN HVOR FYRTÅRNET STÅR

1. SEPTEMBER 1999, RIKSANTIKVAREN

Faktaopplysninger om Kjeungskjæret fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1880	
Fylke	Sør-Trøndelag	Region	Kystverket Midt-Norge
Kommune		1621 Ørland	
Fyrlistenummer		472900	
Dato for fredningsvedtak		15. desember 2000	
Andre vernebestemmelser		Forskrift om fredning av enkelte fuglearter på fyrstasjoner: FOR-1935-05-24-4257.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		1621 / 73 / 8	
Nummer i Askeladden	87623	Grunneier	Staten v/ Kystverket
Utleie		Kjeungen Kystlag	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyr og bolig / Fyrbolig med fyr-lykt	Intakt	183427326	87623-1	Klasse 1, kultur-minneloven §15	Fredningen gjelder bygnin-gens eksteriør og interiør.
2	Naust	Intakt	183427326	87623-2	Klasse 1, kml §15	Fredningen gjelder bygnin-gens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur.
	Det fredete området				Klasse 1, kml §19	Fredningen omfatter videre et område rundt fyr-stasjonen i henhold til lov om kulturminner §19. Fred-ningsområdet omfatter hol-men som fyrstasjonen ligger på. Fredningsområdet er avmerket på kart, datert 1. september 1999, og påført Riksantikvarens stempel, se forrige side.

Litt om fyrstasjonens historikk	Fyrstasjonen ble opprettet i 1880 og er et ledfyr. Stasjonen består av fyrtårn med fyrlykt, naust og en støpt vei og bro som går 20 m utover i sjøen til landingen. I 1882 ble det støpt et bislag inntil tårnet, og det ble bygget en gråsteinsmur rundt betongfoten. Fyrtårnet ble forhøyet med 3 m i 1906.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kml §15 (bygninger) og §19 (område). Inngår i foreslått marint verneområde: FOR-1935-05-24-4257 Kråkvågsvaet - Grandefjæra - Bjugnfjorden (se kart under).
Fra Riksantikvarens frednings-begrunnelse	Kjeungskjæret er en meget særpreget fyrstasjon, og anlegget har meiljøbetydning for Uthaug havn rett innenfor. Det er spesielt fyrstasjonens arkitektoniske verdi Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi. Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området, i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte område for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Kjeungskjæret fyrstasjon er et ledfyr. Fyrstasjonen er meget karakteristisk med sin åttekantede grunnplan, sitt kompakte rødmalte volum og lange betongvei til landing.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Fyrstasjonen er utleid. Det er naturlig å tenke seg en videreføring av nåværende drift og ny bruk.

Over: Grått felt viser foreslått marint verneområde.

Bygningspresentasjoner: 1. Fyret

Bygningens navn	Fyrtårn med fyrlykt
Nummer i Askeladden	87623-1
GAB nr.	183427326
Byggnr. i fredn.vedtak	1
Byggeår	1880
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør
Navigasjonsinstallasjon	4. ordens linse

Bygningsbeskrivelse	Fyrstasjonen ligger på et lite skjær utenfor Ørlandet. Det 20,6 m høye tårnet står på et natursteinsfundament. Fyrtårnet har en åttekantet form. Taket er bygget i trekonstruksjon og har 8-kantet pyramideform. Tårnet er pusset og rødmalt, og taket er tekket med lappskifer. I hver etasje er det plassert et vindu på hver av de 8 veggene i åttekanten. Vinduene er hovedsakelig ett-fags med sprosser og har hvitmalte vindusrammer. Lyktehuset er plassert på nordvestre side av taket og er bygget i støpejern. Et galleri omkranser lykten. Den originale, franske optikken av 4. orden er i funksjon. Tårnets interiør er i hovedtrekk bevart med bl.a. en leilighet med seks sovekabiner.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Fjell 3. Grunnmur: Naturstein og betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Støpt betong. 7. Ytterdører: 2 labankdører, en med glassfelt. 8. Vinduer: Støpejerns- og trevinduer med to eller 3 glass over hverandre. 9. Tak: 8-kantet pyramidetak. 10: Taktekking: Lappskifer 11. Takrenner og nedløp: støpejernsrenner og nedløp. 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ett takvindu mot nordvest. 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Murte / støpte vegger og bindingsverk med malt trekledning. 16. Etasjeskiller: Jernbjelker med golvbord 17. Innvendige trapper: Lukkete og malte tretrapper. 18. Piper og ildsteder: En sentral murt og pusset teglpipe med flere løp. 19. Luker og ventilasjon: En del mindre støpejernsventiler i fasadene. Stor ventilhette fra maskinrom. 20. Galleri og balkong: Balkong med støpt betong rekkverk. Galleri med snøskjerm i tre.
Endringshistorikk	Fyrstasjonen fremstår som meget autentisk.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal normalt ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell. Eventuell tilgang for besøkende skal være regulert i en egen instruks, og skal bare skje i følge med ansvarlig person.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.

Plan kjeller med naust

Plan 1. etasje

31.3.2009

2. etasje plan

3. etasje plan

Plan øverste etasje med fyrlykt

Fasade mot nordøst

Fasade mot sydøst

Rester etter betongveien og broa til landingen etter stormen i 2013.

Fasade mot sydvest

Fasade mot nordvest

Over: Maskinrom i kjeller

Over: Arb. rom

Over: Fra repos i 3. etasje. *Under: Til altan i 2. etasje*

Under: Soverom.

Stue/oppholdsrom

Over: Gang i 3. etasje *Under: Soverom i 2. etasje*

Over: Kjøkken i 3. etasje

Under: Gang i 2. etasje

Over: Gang i 2. etasje *Under: Soverom i 2. etasje*

Øverst: Loftet med tak-konstruksjonen
Over: Dråpeskifer/ Lappskifer

Over: Trapp til øverste etasje med lyktehuset Under: Galleriet

4.ordens linse, original

2. Naust

Bygningens navn	Naust
Nummer i Askeladden	87623-2
GAB nr.	183427326
Byggnr. i fredn.vedtak	2
Byggeår	1880
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Naust
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur.

Bygningsbeskrivelse	Naustet er sammenbygget med tårnet. Det er bygget i betong og har pulttak. Veggene er malt røde, og taket er tekket med svart papp. Naustet har dobbel dør og en enkel labankdør med glassfelt inn fra landingen.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong på fjell 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Støpt betong 7. Ytterdører: Dobbel sidehengslet treport. 8. Vinduer: Ingen 9. Tak: . Pulttak, betong. 10: Taktekking: Membran 0g takpapp. 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Skråtak på naustet. 15. Innervegger: Ingen 16 Etasjeskiller: Betong 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ingen 20. Galleri og balkong: Ingen 21: Diverse
Endringshistorikk	Ingen endring, bortsett fra utskifting av dører.
Retningslinjer for videre utvikling	Naustet er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Fasade mot sydvest

Fasade mot nordvest

Over og under: Naustrommet

Fra naustet. Skjell fra havbunnen rundt fyrstasjonen og gjenstander knyttet til Kronprinsens besøk i 2008

Kai	
Konstruksjonens navn	Betongbro og landing / Kai
Byggnr. i fredn.vedtak	4
Byggeår	1880
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Kai
Fredningsomfang	Områdefredning i hht § 19
Beskrivelse	Betongbro på 5 pillarer som går ut til en massiv betonglanding.
Konstruksjon og materialbruk	Armert, støpt betong på fjell.
Endringshistorikk	Gjenoppbygget sommeren 2013 etter å ha vært fullstendig ødelagt av storm.
Retningslinjer for videre utvikling	Verdifull konstruksjon, vesentlig del av fyrstasjonens karakteristiske silhuett.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Bør gjenoppbygges dersom den blir ødelagt.

Foto: Kystverket 11.07.2013

Foto: Kystverket 24.10.2013

Foto: Kystverket 24.10.2013

Kjeungskjæret fyrstasjon: Det fredete området

Foto: Kystverket 24.10.2013

Omfanget av fredningen:
Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter holmen som fyrstasjonen ligger på.

Formålet med fredningen: Formålet med fredningen av Kjeungskjær fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og naust på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.
Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

Skjøtsel av området:
Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon.

Skilting:
All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.

RIKSANTIKVAREN
OSLO

KJEUNGSKJÆR FYRSTASJON - GNR. 73 BNR. 8
(STATEN V/KYSTDIREKTORATET) - ØRLAND KOMMUNE

FREDNINGSOMRÅDET UTGJØR HELE HOLMEN HVOR FYRTÅRNET STÅR

1. SEPTEMBER 1999, RIKSANTIKVAREN

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner.

28.06.2012

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Kjeungskjæret fyrstasjon.

SAKSBEHANDLER
førstekonsulent Liv Nygaard
DERES REF.

INNVALGSTELEFON
22 94 04 93
DERES DATO

TELEFAKS
22 94 04 07

VÅR REF.
99/02427-8
Ark. B-353

VÅR DATO
15 DES. 2000

Likelydende brev til:

- Kystdirektoratet
- Kystverket 3. distrikt
- Ørland kommune
- Sør-Trøndelag fylkeskommune

KJEUNGSKJÆR FYRSTASJON - GNR. 73, BNR. 8
(STATEN V/ KYSTDIREKTORATET) - ØRLAND KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER
§§ 15 OG 19, JFR.§ 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jfr. § 22, fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Kjeungskjær fyrstasjon gnr. 73 bnr. 8.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30. juni 1989 med endringer fastsatt 23. desember 1992.

Omfanget av fredningen

Fredningsvedtaket omfatter fyrtårnet med fyrlykt (1) og naustet (2) på fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 15.

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Fredningen gjelder fyrtårnets eksteriør og interiør og naustets eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur.

Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter holmen som fyrstasjonen ligger på (Staten v/Kystdirektoratet).

Fredningsområdet er avmerket på vedlagte kart datert 1. september 1999 og påført Riksantikvarens stempel.

Riksantikvaren
Dronningens gate 13
Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo
Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 E-post: riksantikvaren@ra.no

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Kjeungskjær fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og naust på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving
Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Ombygging
a) Fyrtårn
Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør.

b) Naust
Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur.

3. Utskifting av materialer mm.
a) Fyrtårn
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) Naust
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring
Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold
Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området
Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Delegasjon av dispensasjonsmyndighet.

I henhold til Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven av 29. mai 2000, kap. 3 § 12, er myndighet til å gi dispensasjon fra fredning og fredningsbestemmelser for områder fredet etter kulturminnelovens § 19 delegert til fylkeskommunen. I henhold til forskriftens § 12 overfører Riksantikvaren til fylkeskommunen myndighet til å gi dispensasjon fra fredning og fredningsbestemmelser for bygninger og anlegg på Kjeungskjær fyr som er fredet etter kulturminnelovens § 15 jfr. §15a. Myndighetsoverføringen i henhold til den nye forskriften medfører ingen endring i forhold til fredningsforslaget. Fyret med bygninger, anlegg og området rundt skal som helhet forvaltes av fylkeskommunen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Kjeungskjær fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeid mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en plan for bevaring og bruk av fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Staten v/Kystdirektoratet står som eier av Kjeungskjær fyrstasjon.

Kjeungskjær fyrstasjon ligger innenfor et område som er fuglelivsfredet etter lov om naturvern.

Kjeungskjær fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Kjeungskjær fyrstasjon ligger på et lite skjær utenfor Ørlandet. Fyrstasjonen ble opprettet i 1880 og er et ledfyr. Stasjonen består av fyrtårn, naust og en støpt vei og bro som går 20 m utover i sjøen til landingen.

Det 20,6 m høye steintårnet (1) står på et betongfundament. Fyrtårnet har en åttekantet form. Taket er bygget i trekonstruksjon og har 8-kantet pyramideform. Tårnet er pusset og rødmalt, og taket er tekket med lappskifer. I hver etasje er det plassert et vindu på hver av de 8 veggene i åttekanten. Vinduene er hovedsakelig 1-fags med sprosser og har hvitmalte vindusrammer. Lyktehuset er plassert på nordvestre side av taket og bygget i støpejern. Et galleri omkranser lykten. Den orginale, franske optikken av 4. orden er i funksjon. Tårnets interiør er i hovedtrekk bevart med blant annet en leilighet med seks sovekabiner. I 1882 ble det støpt et bislag inntil tårnet, og det ble bygget en gråsteinsmur rundt betongfoten. Fyrtårnet ble forhøyet med 3 m i 1906.

Naustet (2) er sammenbygget med tårnet. Det er bygget i betong og har pulttak. Veggene er malt hvite, og taket er tekket med svart papp. Naustet har dobbelt dør inn fra landingen.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som landing og støpt bro og vei som fører ned til landingen.

Fyrstasjonen ble automatisert og avfolket i 1987.

Nærmere beskrivelse

For nærmere beskrivelse av Kjeungskjær fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

«Nasjonal verneplan for fyrstasjoner»s vurdering

I "Nasjonal verneplan for fyrstasjoner" er det gitt følgende vurdering av Kjeungskjær fyrstasjon:

«Kjeungskjær er en meget særpreget fyrstasjon, og anlegget har miljøbetydning for Uthaug havn rett innenfor.»

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Kjeungskjær fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrstasjonens arkitektoniske verdi Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området, henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 3. distrikt, Ørland kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Adresseavisa A/S, Arbeider-Avisa og Fosna-Folket. Det er ikke kommet inn uttalelser til varselet.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 25. november 1999. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Ørland kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune samt kunngjort i Norsk lysingsblad, Adresseavisa A/S, Arbeider-Avisa og Fosna-Folket. Det er kommet inn tre (3) uttalelser til fredningsforslaget:

1. Uttalelse fra Kystverket 3. distrikt i brev av 7. desember 1999
2. Uttalelse fra Sør-Trøndelag fylkeskommune i brev av 31. januar 2000
3. Uttalelse fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag i brev av 10. februar 2000

Kystverket 3. distrikt understreker i sitt brev at som eier av de fleste fredete fyrstasjonene vil dette medføre store økonomiske forpliktelser dersom de foreslåtte fyrstasjoner i distriktet skal holdes i den stand. Med det budsjett Kystverket har å utføre dette arbeid er det lite realistisk å klare denne oppgaven uten at det blir satt av midler til dette formål. I budsjettforslaget for 2000 er det lite som tyder på at vedlikehold av nedlagte fyrstasjoner er tatt hensyn til.

Kystverket 3. distrikt har ingen spesielle bemerkninger til fredningen av Kjeungskjær fyrstasjon.

Sør-Trøndelag fylkeskommune har i hovedutvalget i divisjon næring, samferdsel og kultur den 18. januar 2000 behandlet fredning av fyrstasjoner i Sør-Trøndelag. Hovedutvalget fattet følgende vedtak:

- Sør-Trøndelag fylkeskommune er positiv til fredningen av de foreståtte ni fyrstasjonene/tåkeklokke.

- Fredningsbestemmelsenes punkt 4 bør endres slik at punktet ikke oppfordere til tilbakeføring, og viser til saksfremlegget for nærmere redegjørelse. Vi foreslår følgende ordlyd:" Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan bare tillates i de tilfeller hvor det foreligger særskilte grunner, og under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

- Både med dagens eier- og bruksforhold og ved eventuelle eierskifter og bruksendringer vil forvaltningen av disse kulturminnene påføre fylkeskommunen en ikke ubetydelig arbeidsmengde/kostnad. Vi kan ikke se at høringsforslaget vedr. de ovennevnte ni fyrstasjoner inneholder tilstrekkelig vurderinger omkring dette.

Riksantikvaren setter pris på at Sør-Trøndelag fylkeskommune er positiv til fredning av fyrstasjonene i fylket. Når det gjelder Sør-Trøndelag fylkeskommunens ønske om å endre punkt 4 i fredningsbestemmelsene, finner ikke Riksantikvaren dette nødvendig. Tilbakeføring av de fredete kulturminnene må godkjennes av forvaltningsmyndigheten som gjennom fredningsbestemmelsen har kontroll/styringen over evt. tilbakeføring.

Vedrørende fylkeskommunes kostnader som følge av fredningene vil Riksantikvaren bemerke at det er eier som har det økonomiske ansvaret for vedlikeholdet av fredete anlegg. I Sør-Trøndelag er det Staten v/Kystdirektoratet som står som eier av 8 av de 9 fyrstasjonene som er foreslått fredet. Det er bare Rødberg tåkeklokke som er i privat eie (eies av Museet Kystens arv) og som kan søke om økonomisk støtte fra fylkeskommunen.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag er positiv til fredningsforslagene på fyrstasjonene i Sør-Trøndelag. Fylkesmannen har ingen spesielle bemerkninger til fredningen av Kjeungskjær fyrstasjon.

Fredningsforslaget av 25. november 1999 ble i brev av 27. mars 2000 oversendt Ørland kommune for behandling i kommunestyret.

Riksantikvaren har mottatt brev av 16. oktober 2000 fra Ørland kommune. Ørland kommune vedtok å godkjenne fredningsforslaget for Kjeungskjær fyrstasjon i komite for næring, drift og kultur 3. oktober 2000. På bakgrunn av komitens vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Kjeungskjær fyrstasjon.

Opplysninger om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. Forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket. Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22,5.

Vennlig hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Vedlegg: - Kart, datert 1. september 1999
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Gjenpart
m/vedlegg:- Miljøverndepartementet
- Sør-Trøndelag fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavd.

Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
P.b. 8158 Dep
0033 Oslo

Kystverket 3. distrikt
Ystenesgt. 41
6007 Ålesund

Ørland kommune
7130 Brekstad

Sør-Trøndelag fylkeskommune
Munkeg. 10
7004 Trondheim

RIKSANTIKVAREN
OSLO

KJEUNGSKJÆR FYRSTASJON - GNR. 73 BNR. 8
(STATEN V/KYSTDIREKTORATET) - ØRLAND KOMMUNE

FREDNINGSOMRÅDET UTGJØR HELE HOLMEN HVOR FYRTÅRNET STÅR

1. SEPTEMBER 1999, RIKSANTIKVAREN

Kjeungskjær fyrstasjon

BELIGGENHET:
Utenfor Ørlandet, 3 km sjøvei fra Uthaug. 63 43,6 9 31,9. G.nr. 73, b.nr. 8, Ørland kommune

OPPRETTET:
1880

FYRBYGNING:
Rødt murtårn, 20,6 m

LYSKARAKTER:
Okk. Sektorer: 2 klipp-, 4 hvite, 6 fargede

LYSSTYRKE:
14 400 cd (4. orden)

LYSETS HØYDE:
17,5 m over høyvann

LYSVIDDE:
13,1 n mil

BRENNETID:
21.7.—16.5.

Over: *Tegning etter kroki fra 1954.*
Under: *Tegning etter sjøkart.*
Under t.v.: *Kjeungskjær fyr sett fra øst. Foto fra* Jærbladet, *Bryne 1978.*

I budsjetterminen 1877—78 ble det foreslått et fyr på Kjeungskjær, fordi farvannet mellom Ørlandet og Storfosen med de tilliggende øyer og skjær har enkelte urene og vanskelige partier. Det ble fremholdt at leden som den vesentlige skipstrafikken brukte, for en stor del var så ren og grei at seilasen kunne foregå om natten når det ikke var altfor mørkt, så sant man fikk et fyr på Kjeungskjær. Forslaget ble tatt opp til bevilgning to år senere, etter en kostnadsberegning på kr. 44 000,-.

For Kjeungskjær og holmene Kjeungan ble det betalt kr. 600,- ifølge avholdt takst.

Kjeungskjær ble ansett som en vanskelig byggeplass, for skjæret er helt overflødd ved høyvann. Det første som måtte gjøres var derfor å bygge en høy og solid betongfot. Det åttekantete tårnet ble bygd i tre etasjer. Stein ble sprengt ut og fraktet fra et nærliggende skjær. Taket på tårnet var av en konstruksjon som ikke ellers var brukt i fyrvesenet. Det bestod av jernplater som hvilte på T-bjelker, og som ble levert fra Aker verk i Oslo.

I nederste etasje i tårnet var det kjellerrom med oljebeholder, vedbod og vannbeholder. I de tre etasjene over var det i alt fem små værelser, kjøk-

Fyret sett fra syd. Foto 1981.

ken og et vaktværelse. Et 4. ordens fyrapparat var plassert i en sylindrisk tårnlykt på toppen av tårnet. Et naust ble satt opp på den nordligste Kjeungholmen. På fyret ble det satt opp to daviter ved landingen.

Fyret ble tent 20. september 1880.

I 1882 ble det støpt et lite bislag inntil tårnet, og samme år ble det bygd en gråsteinsmur rundt betongfoten for å beskytte den ved sjøpågang.

I 1906 ble fyret forhøyet ca. 3 m. Jerntaket hadde ikke vært noe særlig vellykket og ble fjernet. Et godt drevet planketak kom i stedet. Et nytt fyrapparat og flere skjermer for sektorer ble montert.

Kjeungskjær hadde en fyrbetjening som bestod av «fyrvokter med husstand», og det betydde at tårnet også var familiebolig. Generelt var de som ble ansatt på slike fyr sjøfolk, og fortrinnsvis kapteiner, som ofte ønsket seg «i land». Det var da naturlig at mange var litt opp i årene og oftest uten barn. Den siste fyrvokteren før Kjeungskjær i 1947 gikk over til status som tørnstasjon, var 25 år på stasjonen. Han og kona hadde tre barn, og det var ansatt guvernante til å undervise. Det var kanskje et av disse barna som senere fortalte om livet på Kjeungskjær: «Det var jo lite plass utendørs før kaia ble bygd. Jeg ble tjoret i fortøyningsringen til båten, men» — la hun til — «de måtte jo ta meg inn før det ble flo sjø!»

Etter 1947 bestod fyrbetjeningen av fyrmester, fyrbetjent og reservebetjent. De ordnet selv skjønnsmessig med sine vakter og fritørn i land.

I 1965 ble det lagt ut kabel, og fyret ble elektrifisert med strøm fra nettet. En dieselmotor med generator stod i reserve i maskinrommet i betongfoten.

Det var bygd et lite betongnaust inntil tårnet og en landgang fra landingskaret og inn til naustet. Men sjøen tok plankene ved flere anledninger, og i 1980 ble det støpt et betongdekke.

Ifølge foreliggende planer skal Kjeungskjær fyr automatiseres og avfolkes i 1987. Fyret, som i høyeste grad er verneverdig, skal bli stående, forhåpentlig til glede for dem som ennå ferdes på sjøen.